

Õiguskantsleri Kantselei

Teie 02.09.2022 nr

Meie 26.01.2023 nr 14-5/230054/2300452

Austatud [ ]

Pöördusite õiguskantsleri poole elamisloa väljastamisest keeldumise pärast. Politsei- ja Piirivalveamet (PPA) keeldus Teie esindatavale [ ] elamisluba väljastamast, kuna [ ] ja tema elukaaslase Taanis registreeritud abielu Eestis ei tunnustata. Samas on notarid keeldunud avaldajate vahel kooselulepingut sõlmimast, põhjendades seda sellega, et nad on abielus. Nii on tekkinud olukord, kus ühes õigussuhtes riik ei tunnusta avaldajate abielu, kuid teises õigussuhtes on nad loetud abielus olevaks.

Eesti kohtud on leidnud, et samasoolise partneri juurde elama asumiseks on võimalik taotleda elamisluba, kui välisriigis registreeritud samasooliste abielu on kehtiv või kui inimesed on sõlminud kooselulepingu. Õiguspraktika võimaldab sõlmida kooselulepingu, kui välisriigis registreeritud samasooliste abielu Eestis ei tunnustata. Õigusaktid ei takista kirjeldatud olukorras õiguspärase tulemuseni jõudmist, mistõttu ei ole alust pidada asjassepuutuvaid seadusi põhiseadusega vastuolus olevaks. Probleem on praegusel juhul õiguse kohaldamises. Seetõttu tuleb õigusliku lahenduseni jõuda kohtu kaudu.

[Eesti Vabariigi põhiseaduse](#) §-s 14 on ette nähtud, et õiguste ja vabaduste tagamine on seadusandliku, täidesaatva ja kohtuvõimu ning kohalike omavalitsuste kohustus. Põhiseaduse § 13 lõike 1 esimese lause kohaselt on igaühel õigus riigi ja seaduse kaitsele. Seadus kaitseb igaüht riigivõimu omavoli eest (põhiseaduse § 13 lg 2). Põhiseaduse §-d 26 ja 27 tagavad igaühe õiguse perekonnaelu puutumatusel ja perekonnapõhiõiguse.

Nende põhiseaduse sätete alusel on loodud samasoolistele inimestele võimalus kooselulepingu sõlmimiseks, kuna Eesti seadused ei võimalda registreerida samasooliste abielu. Kooselulepinguga saab määratleda omavahelisi õigussuhteid, see on ainus viis Eestis samasoolise peresuhte õiguslikuks tunnustamiseks.

Perekonnapõhiõiguse kohaselt peab ka samasoolistel paaridel olema võimalik Eestis koos elada. Selleks peab Eesti kodaniku või Eestis elamisloa alusel elava inimese välismaalasest partneril olema võimalik saada elamisluba, et oma partneri juurde Eestisse elama asuda.¹

Riigikohtu praktika järgi on elamisluba võimalik saada siis, kui samasoolised partnerid on registreerinud välisriigis abielu ja seda abielu tunnustatakse Eestis, või on nad sõlminud kooselulepingu. Kohus on leidnud, et Eestis loetakse kehtivaks välismaal registreeritud samast

---

¹ RKÜKo 21.06.2019, [5-18-5/17](#); RKPJKo 28.09.2021, [5-21-4/13](#).

soost inimeste abielu, mis vastab rahvusvahelise eraõiguse reeglitele.² REÕS § 55 lõike 2 kohaselt loetakse välismaal sõlmitud abielu Eestis kehtivaks, kui see toimus abielu sõlmimise riigi õigusaktide kohaselt ja vastas sisuliste eelduste poolest mõlema abikaasa elukohariigi õigusele.

Riigikohus on tunnistanud põhiseadusega vastuolus olevaks välismaalaste seaduse osas, milles see ei võimalda anda tähtajalist elamisluba välismaalasele, kes soovib asuda elama Eestisse oma samast soost registreeritud elukaaslase juurde.³ Seega peab selle õiguse kasutamiseks olema partnerite vahel sõlmitud kooseluleping. Niisiis on kooselulepingu sõlmimine (kui partnerid ei ole abielus või seda abielu Eestis ei tunnustata) elamisloa taotlemise kohustuslik eeldus.

Kooselulepingut peab saama sõlmida ka juhul, kui samasoolised partnerid on küll registreerinud välisriigis abielu, kuid seda abielu Eestis ei tunnustata. Eesti kohtutes on niisuguseid juhtumeid käsitletud ning ka PPA viitas menetluse käigus kooselulepingu sõlmimise võimalusele, tuginedes enda praktikale. Näiteks tuli samasugust olukorda lahendada asjas nr [5-21-4](#), milles Riigikohus tunnistas välismaalaste seaduse põhiseadusega vastuolus olevaks, kuna see ei võimalda anda elamisluba Eestis elamisloa alusel elava inimese samasoolisele registreeritud elukaaslasele (partnerid olid registreerinud Taanis 17.07.2019 abielu, aga kuna Eestis seda ei tunnustatud, sõlmisid nad Eestis 11.02.2020 kooselulepingu).

Kuna riikides kehtivad erinevad reeglid, on küllaltki levinud olukord, kus samasoolised abielluvad välisriigis, kuid seda abielu nende elukohariigis ei tunnustata, mistõttu tuleb neil sõlmida kooseluleping. Euroopa Inimõiguste Kohus on korduvalt sedastanud, et samasooliste partnerite suhet peab olema võimalik õiguslikult tunnustada ja kaitsta. Kohtu praktika kohaselt on riikidel õigus otsustada, kas nad tunnustavad välisriigis registreeritud samasooliste abielu, kuid samasooline paar ei või jääda õigusliku kaitseta.⁴

KooS § 2 lõikes 1 on sätestatud, et kooselulepingut ei või sõlmida inimeste vahel, kellest vähemalt üks on kooselulepingu sõlmimise ajal abielus või kellel on kehtiv kooseluleping. Selle sätte alusel tuleb keelduda kooselulepingu sõlmimisest, kui inimesed on välisriigis abiellunud ning nende abielu Eestis tunnustatakse. Kui seda abielu aga Eestis ei tunnustata, siis on samasoolisel paaril võimalik oma suhet õiguslikult tunnustatud viisil vormistada vaid kooselulepinguga. Kui välisriigis registreeritud abielu ei loeta kehtivaks, kuid ei võimaldata sõlmida ka kooselulepingut, jääksid samasoolised paarid igasuguse õigusliku kaitseta (muu hulgas ei oleks neil võimalik taotleda elamisluba). Niisiis ei saa välisriigis samasooliste vahel sõlmitud abielu, mida Eestis ei loeta kehtivaks, takistada kooselulepingu sõlmimist. Kooselulepingu sõlmimise õiguse saamiseks ei ole vaja eelnevalt oodata, et PPA keelduks elamisloa andmisest ning halduskohus annaks hinnangu välisriigis sõlmitud abielu kehtivusele.

Niisiis peaksid Eesti seadused koostoimes Riigikohtu lahenditega tagama kõnealuses küsimuses samasoolistele inimestele piisava kaitse. Seetõttu ei ole alust pidada praegusel juhul õigusakte põhiseadusega vastuolus olevaks: küsimus on selles, kuidas õigusakte kohaldatakse. Sisulist õigusemõistmist puudutavad küsimused tuleb lahendada edasikaebamisõigust kasutades. Praegusel juhul on kohtute infosüsteemist näha, et avaldajad ei vaidlustanud Tallinna Ringkonnakohtu määrust, millega jäeti rahuldumata nende kaebus notari ametitegevuse suhtes. Niisiis ei ole kasutatud kõiki õiguskaitsevahendeid.

² RKÜKo 21.06.2019, [5-18-5/17](#), p 53; Tallinna Ringkonnakohtu 24.11.2016 otsus nr [3-15-2355](#), p-d 8–12; 27.08.2014 otsus nr [3-13-1808](#), p 14.

³ RKÜKo 21.06.2019, [5-18-5/17](#); RKPJKo 28.09.2021, [5-21-4/13](#).

⁴ EIKo [Orlandi jt vs. Itaalia](#), 14.12.2017, p-d 196–210.

Õiguse rakendamise probleemid tuleb lahendada kohtu kaudu ning kui küsimus ei leia lahendust alama astme kohtus, on vaja pöörduda Riigikohtusse.

Loodan, et neist selgitustest on abi.

Lugupidamisega

/allkirjastatud digitaalselt/

Marju Agarmaa

õiguskorra kaitse osakonna juhataja-õiguskantsleri nõunik

õiguskantsleri volitusel

Kristiina Albi 693 8404

Kristiina.Albi@oiguskantsler.ee